

УДК 330.101

Ю.О. ЛЬЧЕНКО, А.А. КУРЧЕНКО, Н.Г. СІКЕТІНА
ПРИНЦИПИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ЙОГО КЛЮЧОВІ КАТЕГОРІЇ

Господарська діяльність підприємств, як і інші явища суспільного життя, потребує систематичного вивчення для успішного й ефективного управління нею. Одним із способів вивчення діяльності є аналіз. Багатогранність і взаємозалежність діяльності підприємства визначають необхідність проведення аналізу господарських ситуацій. Цю роль в процесі управління виконує економічний аналіз. Він в цій системі виконує роль зворотного зв'язку між керуючою і керованою системою. Основною метою дослідження є вивчення принципів економічного аналізу та основних його складових – ключових категорій. Досліджено основні принципи економічного аналізу: принцип державності; принцип науковості; принцип об'єктивності; принцип системності та комплексності; принцип оперативності; принцип демократичності і масовості; принцип конкретності і дієвості економічного аналізу; принцип ефективності економічного аналізу. Категорію «економічний аналіз» визначено як загальне фундаментальне поняття, яке відображає найбільш суттєві, закономірні зв'язки та відносини у господарській діяльності. Узагальнено специфічні категорії економічного аналізу, які несуть основне смислове навантаження. Досліджено основні категорії економічного аналізу: аналіз і синтез; предмет, об'єкт і суб'єкт економічного аналізу; цілі та завдання економічного аналізу; умови й фактори діяльності; аналітичні показники; види, принципи та метод економічного аналізу. Визначено основні категорії економічного аналізу, які використовуються у практичній діяльності підприємства: ресурси, причини. Категорію «ресурси» визначено як джерела, засоби забезпечення виробництва (матеріальні, трудові, природні, фінансові, інформаційні). Категорію «причини» визначено як рушійні сили зміни яких-небудь економічних явищ і процесів. Категорію «фактори» визначено як причини зміни величини якого-небудь економічного показника. Категорію «резерви» визначено як можливості підвищення ефективності діяльності підприємства щодо досягнутого рівня на основі впровадження певних заходів.

Ключові слова: економічний аналіз, категорія, принцип, аналіз, синтез, фактори, ресурси, причини, резерви.

Ю.А.ИЛЬЧЕНКО, А.А. КУРЧЕНКО, Н.Г. СИКЕТИНА
ПРИНЦИПЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА И ЕГО КЛЮЧЕВЫЕ КАТЕГОРИИ

Хозяйственная деятельность предприятий, как и другие явления общественной жизни, требует систематического изучения для успешного и эффективного управления ею. Одним из способов изучения деятельности является анализ. Многогранность и взаимозависимость деятельности предприятия определяют необходимость проведения анализа хозяйственных ситуаций. Эту роль в процессе управления выполняет экономический анализ. Он в этой системе играет роль обратной связи между управляющей и управляемой системой. Основной целью исследования является изучение принципов экономического анализа и основных его составляющих - ключевых категорий. Исследованы основные принципы экономического анализа: принцип государственности; принцип научности; принцип объективности; принцип системности и комплексности; принцип оперативности; принцип демократичности и массовости; принцип конкретности и действенности экономического анализа; принцип эффективности экономического анализа. Категорию «экономический анализ» определено как общее фундаментальное понятие, отражающее наиболее существенные, закономерные связи и отношения в хозяйственной деятельности. Обзор специфические категории экономического анализа, которые несут основную смысловую нагрузку. Исследованы основные категории экономического анализа: анализ и синтез; предмет, объект и субъект экономического анализа; цели и задачи экономического анализа; условия и факторы деятельности; аналитические показатели; виды, принципы и метод экономического анализа. Определены основные категории экономического анализа, которые используются в практической деятельности предприятия: ресурсы, причины. Категория «ресурсы» определена как источники, средства обеспечения производства. Категория «причины» определена как движущие силы изменения каких-либо экономических явлений и процессов. Категорию «факторы» определено как причины изменения величины какого-либо экономического показателя. Категория «резервы» определяется как возможности повышения эффективности деятельности предприятия по достигнутому уровню на основе внедрения определенных мероприятий.

Ключевые слова: экономический анализ, категория, принцип, анализ, синтез, факторы, ресурсы, причины, резервы.

Y. O. ILCHENKO, A. A. KURCHENKO, N. H. SIKETINA
PRINCIPLES OF THE ECONOMIC ANALYSIS AND KEY CATEGORIES

The economic activity of enterprises, like other phenomena of social life, requires systematic study for the successful and effective management of it. One way to study activity is analysis. The versatility and interdependence of the activities of the enterprise determine the need for an analysis of business situations. This role in the management process performs economic analysis. He in this system performs the role of feedback between the control and the controlled system. The main goal of the research is to study the principles of economic analysis and its main components - key categories. The basic principles of economic analysis are investigated: the principle of statehood; principle of science; the principle of objectivity; the principle of consistency and complexity; principle of efficiency; the principle of democracy and mass character; the principle of concreteness and effectiveness of economic analysis; principle of efficiency of economic analysis. The category "economic analysis" is defined as a general fundamental concept, reflecting the most significant, natural ties and relations in economic activity. Review specific categories of economic analysis that carry the main meaning. The main categories of economic analysis are investigated: analysis and synthesis; subject, object and subject of economic analysis; goals and objectives of economic analysis; conditions and factors of activity; analytical indicators; types, principles and method of economic analysis. The main categories of economic analysis that are used in the practice of the enterprise: resources, causes. The category "resources" is defined as sources means of production (material, labor, and natural, financial, informational). The category of "causes" is defined as the driving forces for changes in any economic phenomena and processes. The category of "factors" is defined as the reasons for the change in the value of any economic indicator. The category "reserves" is defined as the possibility of increasing the efficiency of the enterprise's activities at the level achieved through the introduction of certain measures.

Keywords: economic analysis, category, principle, analysis, synthesis, factors, resources, causes, reserves.

© Ю.О.Льченко, А.А. Курченко, Н. Г. Сікетіна, 2018

Вступ. Господарська діяльність підприємств різних галузей матеріального виробництва є основою суспільного відтворення валового внутрішнього продукту. Відомо, що кожне підприємство є складною системою взаємозв'язаних підрозділів і ланок, які виконують різні функції в процесі виробництва продукції. Економічний бік діяльності підприємства відображує система показників, які дають економічну оцінку процесам та результатам цієї діяльності.

Господарська діяльність підприємств, як і інші явища суспільного життя, потребує систематичного вивчення для успішного й ефективного управління нею. Одним із способів вивчення діяльності є аналіз. Аналіз економічних показників доповнюється в міру необхідності протилежним заходом — синтезом який, з'єднуючи окремі показники в одне ціле, уможливує вивчення зв'язків і залежностей між ними.

Отже, аналіз і синтез у комплексі забезпечують наукове вивчення явищ і процесів у їхньому зв'язку та взаємодії.

Багатогранність і взаємозалежність діяльності підприємства визначають необхідність проведення аналізу господарських ситуацій. Цю роль в процесі управління виконує економічний аналіз. Він в цій системі виконує роль зворотного зв'язку між керуючою і керованою системою.

Економічний аналіз як наука є системою спеціальних знань, яка пов'язана з дослідженням причинно-наслідкових зв'язків і розвитку економічних явищ та процесів.

У системі управління роль економічного аналізу полягає в перетворенні економічної інформації в придатну для прийняття рішень. Економічний аналіз - важливий елемент в системі управління, дієвий засіб виявлення внутрішньогосподарських резервів, основа розробки науково обґрунтованих управлінських рішень, інструмент контролю за їх виконанням.

Економічний аналіз виник на межі таких наук як економіка, фінанси, маркетинг, менеджмент, бухгалтерський облік, статистика спричинило те, що без знань з економічних дисциплін неможливо провести глибокі аналітичні дослідження. Також його зв'язки із менеджментом, маркетингом, плануванням, для яких він є певною методологічною базою, елементом методики.

Категорія економічного аналізу - це загальне фундаментальне поняття, яке відображає найбільш суттєві, закономірні зв'язки та відносини у господарській діяльності. Кожна категорія підлягає окремому дослідженню, але у невідривному зв'язку з іншими категоріями.

Категорії економічного аналізу визначаються, коригуються, удосконалюються та розвиваються економічною теорією та теорією економічного аналізу на підставі загальних філософських категорій та стану розвитку соціально-економічних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню питань економічного аналізу як науки присвячені роботи багатьох авторів: Н. В. Тарасенко, У. Я. Грудзевича [2], Н. С. Приходько [3], Н.П. Штепа [4] А. Г. Загороднього, Г. І. Кіндрацької, З. О. Коваль, О. І. Тивончук [5] та інших. Проте дослідження

питання економічного аналізу у сучасних умовах вимагає дедалі більшої уваги.

Мета дослідження. Головною метою дослідження є розгляд ключових категорій та принципів економічного аналізу. Метою статті є дослідження специфічних категорій економічного аналізу. Так само буде розглянута доцільність їх використання на сучасному підприємстві.

Рис. 1 Специфічні категорії економічного аналізу

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Основною метою дослідження є вивчення принципів економічного аналізу та основних його складових – ключових категорій.

В аналітичній роботі необхідно дотримуватися системи принципів, яка утворюється з огляду на місце економічного аналізу в системі менеджменту підприємства. До системи принципів економічного аналізу належать чотири групи: загальнонаукові принципи; основні принципи менеджменту; часткові принципи контролю; специфічні принципи економічного аналізу.

Принципи економічного аналізу покладені в основу методології і методики економічного аналізу.

Слід зазначити, що принципи економічного аналізу сформувалися зі способів економічного аналізу, які постійно та впродовж довгого часу використовувалися на всіх підприємствах будь-яких галузей національної економіки на всіх рівнях управління. В цьому міститься прямий зв'язок принципів з методами економічного аналізу. Зворотний зв'язок з'являється, коли предмет або об'єкт економічного аналізу втрачає свою роль або зникає, як, наприклад, свого часу стали неактуальними бартерні розрахунки. В такому випадку, в умовах нерозповсюдженого використання бартеру, принципи стають методами.

Результати економічного аналізу служать інформаційним і рекомендаційним матеріалом для обґрунтування і прийняття управлінських рішень.

Викладення основного матеріалу дослідження. Мета економічного аналізу — сприяння виконанню

бізнес-планів підприємств і їх підрозділів, а також інших господарських формувань, шляхом пошуку можливих резервів, сприяння дальшому розвитку і поліпшенню економічної роботи з метою підвищення ефективності діяльності підприємств та поліпшенню показників їх діяльності, завдяки підготовці проектів оптимальних управлінських рішень.

Основні категорії, якими оперує економічний аналіз:

Ресурси – джерела, засоби забезпечення виробництва (матеріальні, трудові, природні, фінансові, інформаційні).

Причини – це рушійні сили зміни яких-небудь економічних явищ і процесів.

Фактори – це причини зміни величини якого-небудь економічного показника.

Резерви – це можливості підвищення ефективності діяльності підприємства щодо досягнутого рівня на основі впровадження певних заходів.

Особливості методу економічного аналізу. Метод економічного аналізу – це науковий спосіб вивчення, становлення та розвитку господарських явищ і процесів. Він є сукупністю прийомів й способів дослідження господарської діяльності будь-якого економічного об'єкта шляхом виявлення та визначення взаємозв'язку і змін його параметрів, кількісного та якісного вимірювання впливу окремих факторів й їх сукупності на ці зміни.

Характерними рисами методу економічного аналізу є: використання системи показників, які характеризують господарську діяльність, вивчення причин зміни цих показників, з'ясування і вимірювання взаємозв'язку між ними з метою підвищення соціально-економічної ефективності.

У визначенні відзначаються характерні риси методу економічного аналізу.

Першою такою особливістю є використання системи показників при вивченні господарських явищ і процесів. Формується система в ході планування, при розробці систем і підсистем економічної інформації, що не виключає можливості обчислення в ході самого аналізу нових показників.

Друга характерна риса – вивчення причин, що викликали зміну тих чи інших господарських показників. Оскільки економічні явища обумовлені причинним зв'язком і залежністю, то задача аналізу – розкриття і вивчення цих причин.

Завдання полягає в тому, щоб установити причини, які впливають на той чи інший показник.

Таким чином, передумовою правильного аналізу є економічно обґрунтована класифікація причин, що впливають на господарську діяльність та її результати.

До характерних рис методу економічного аналізу відносяться виявлення і вимір взаємозв'язку і взаємозалежності між показниками, що визначаються об'єктивними умовами виробництва і обігу товарів. Обсяг випуску промислової продукції залежить, наприклад, від трьох груп факторів, які пов'язані з використанням робочої сили, знарядь праці, предметів праці.

До числа основних принципів економічного аналізу, відносяться наступні:

Принцип державності відображає державний підхід до оцінки економічних явищ і полягає в тому, що аналіз фінансово-господарської діяльності підприємств різних форм власності та їх структурних підрозділів передбачає врахування економічної стратегії держави.

Принцип науковості означає, що методологія економічного аналізу спирається на досягнення економічної науки і враховує дію економічних законів.

Принцип об'єктивності передбачає вивчення реальних економічних явищ і процесів, їх причинно-наслідкові взаємозв'язки. Він відображений в законодавчих актах, які передбачають різну ступінь відповідальності осіб, які допустили фальсифікацію даних обліку і звітності про діяльність підприємства. Тим самим інформація, яка використовується в процесі дослідження, повинна бути документально обґрунтованою і достовірною, відображати реальну фінансово-господарську діяльність даного підприємства.

Принцип системності та комплексності потребує врахування взаємозв'язку окремих факторів при вивченні, вимірі і узагальненні їх впливу на формування економічних показників. Всі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства розглядаються при цьому не ізольовано, а у взаємозв'язку і динаміці. Аналіз проводиться на всіх рівнях управління, а його комплексність проявляється в системному розгляді всіх стадій і показників діяльності аналізованого об'єкта в їх взаємозв'язку.

Принцип оперативності стосується швидкого і чіткого виконання підприємством завдань, реалізації прийнятих рішень тощо. За результатами аналізу намічаються заходи, спрямовані на поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Принцип демократичності і масовості означає залучення, до аналітичної роботи фахівців виробничої сфери, від якої залежить підвищення життєвого рівня населення, тобто передбачає участь в аналітичному процесі широкого кола зацікавлених осіб, а не тільки фахівців-аналітиків, а також широку доступність, прозорість, переконливість висновків і пропозицій. Цей підхід дозволяє найбільш повно виявити наявні резерви і недоліки, більш виважено приймати рішення. Процеси глобалізації економіки, створення рівних умов для підприємств різних форм власності сприяють підвищенню ефективності його діяльності, що досягається дослідженням невикористаних резервів в діяльності кожного підрозділу підприємства.

Принцип конкретності і дієвості економічного аналізу означає цільову спрямованість досліджень на конкретну практику і результативність в досягненні поставленої мети.

Принцип ефективності виражається в тому, що витрати на проведення аналізу дають багаторазовий ефект.

Висновок. Наведені принципи економічного аналізу становлять, таким чином, основу аналітичної роботи, ефективність якої забезпечується

комплексністю їх використання на будь-якому рівні управління.

Багато вчених приділяли свої наукові роботи саме вивченню цієї теми, бо вона є надзвичайно актуальною у наш час. За допомогою великої кількості категорій зробити аналіз стало набагато легше. Попередити або запобігти банкрутству підприємства можна завдяки вчасному та правильному економічному аналізу діяльності підприємства.

Отже, якщо підприємство хоче постійно розвиватися, знаходити нові можливості та не отримувати надзвичайно великі затрати – його керівництво має подбати про гарного аналітика, який зможе правильно скористатися усіма методами економічного аналізу.

Список літератури

1. *Економічна енциклопедія*. Київ: ВЦ «Академія», 2000 — 2002.- 235 с.
2. *Економічний аналіз* : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Н. В. Тарасенко, У. Я. Грудзевич; Нац. банк України, Львів. банк ін-т. - Львів, 2003. - 411 с.
3. *Економічний аналіз* : Навч. посіб. для студ. спец. "Менедж. орг.", "Маркетинг", "Екон. кібернетика". Ч. 1. Теорія економічного аналізу уклад.: Н. С. Приходько; Укоопспілка. Львів. комерц. акад. - Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2004. - 168 с.
4. *Економічний аналіз* : Навч. посіб. для студ. спец. "Менедж. орг.", "Маркетинг", "Екон. кібернетика". Ч. 2. Аналіз господарсько-фінансової діяльності уклад.: Н. П. Штепа; Укоопспілка. Львів. комерц. акад. - Львів: Вид-во Львів. комерц. акад., 2005. - 197 с.
5. *Теорія економічного аналізу* : навч. посіб. А. Г. Загородній, Г. І. Кіндрацька, З. О. Коваль, О. І. Тивончук ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т "Львів. політехніка". – Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2012. – 328 с.

References (transliterated)

1. *Ekonomichna encyklopediya*. [Economic Encyclopedia] Kiev: EC "Academy", 2000 - 2002.
2. *Ekonomichny`j analiz*: [Economic analysis] Navch. posib for stud. vishch forever knock N.V. Tarasenko, U. Ya. Grudzevich; Nat Bank of Ukraine, Lviv. bank. en-t - Lviv., 2003. - 411 p.
3. *Ekonomichny`j analiz*: [Economic analysis] Navch. posib for stud. specialist. "Management. Org.", "Marketing", "Econ. Cinema". Part 1. Theory of economic analysis way of life.: N. With. Prikhodko; Ukoopsilka. Lviv commercial Acad. - Lviv: View of Lviv. commercial Acad., 2004. - 168 p.
4. *Ekonomichny`j analiz*: [Economic analysis] Navch. posib for stud. specialist. "Management. Org.", "Marketing", "Econ. Cinema". Part 2. Analiz gospodarsko-financial government way of life.: N. P. Shtepa; Ukoopsilka. Lviv commercial Acad. - Lviv: View of Lviv. commercial Acad., 2005. - 197 p.
5. *Teoriya ekonomichnogo analizu* [Theory of economical analysis]: navch. Posib A. G. Zagorodniy, G. I. Kindratska, Z. O. Koval, O. I. Tivonchuk; The master of science and science, youth and sports of Ukraine, Nat. Univ. "Lviv. Politehnika". - Lviv: View of Lviv. Politechnics, 2012. - 328 p.

Надійшла(received) 23.11.2018

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors:

Ільченко Юлія Олександрівна (Ильченко Юлия Александровна, Pshenko Yulya) - Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», студент кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин, м. Харків, Україна; email ilchenkoyulya98@fmail.com

Курченко Альона Анатоліївна (Курченко Алена Анатолієвна, Kurchenko Alyona) - Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», студент кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин, м. Харків, Україна; email alynakurchenko@gmail.com

Сікетіна Наталія Геннадіївна (Сикетина Наталья Геннадієвна, Siketina Nataliya) - Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», асистент кафедри економічного аналізу і обліку, м. Харків, Україна; email wel2017@i.ua